

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMINNER OG KULTURMILJØ 2025-2036

Merknadsbehandling

Etter offentlig ettersyn 14.02.2025-31.03.2025

Innkomne merknader/innspill

Nr.	Navn	Dato
Offentlige myndigheter og aktører		
1	Innlandet fylkeskommune	02.04.2025
2	Statsforvalteren i Innlandet	10.03.2025
3	Landbruksavdelingen i Trysil kommune	06.03.2025
4	Trysil eldreråd	2025
Private interesseorganisasjoner, aktører og grunneiere		
5	Destinasjon Trysil	27.03.2025
6	Engerneset vel	2025
7	Anders Nyhuus	27.03.2025
8	Sven Pedersen	28.03.2025
9	Håkon Bakken	2025
10	Erik Johan Hildrum	2025

Oppsummering av uttalelser	Kommunens vurdering/kommentar
1. Innlandet fylkeskomme, xx.04.2025 Hedmark fylkeskommune var aktivt med i arbeidet med kulturminneplanen i 2018/2019, og foreliggende høringsforslag er resultat av en bred medvirkning og en omfattende prosess. Innlandet fylkeskommune slutter seg i all hovedsak til plandokumentet. Listen i kap. 2.6 gir en god oversikt over sentrale kriterier. Riksantikvaren har også en veiledningsside med et skjema for verdisetting, som kan være til hjelp. Kap.3: Det kan nevnes at nye tiltak i listeførte kirkers nærområder skal behandles av fylkeskommunen. Ved varsel om oppstart av arealplaner, offentlig ettersyn, og i byggesaker, skal fylkeskommunen vurdere planens innvirkning på kirken og dens omgivelser. Kap. 3.2: Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) tar endelige avgjørelser i innsigelsessaker. Klima- og miljødepartementet gir faglige råd. Regional kulturminneforvaltning/fylkeskommunen har også innsigelsesmyndighet for sine myndighetsområder. Kap. 3.4 bør oppdateres med Stortingsmelding 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken - Engasjement, bærekraft og mangfold. Fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer som er vedtatt i 2005 er fortsatt gjeldene. Teksten bør flyttes over til pkt 3.5 Regionale og lokale planer og føringer. Forankring i fylkeskommunalt planverk er for øvrig Innlandsstrategien 2024 -2028, og regional planer. For kulturområdet er det i tillegg en egen Kulturstrategi	<i>Tas til orientering.</i> <i>Tas til orientering.</i> <i>Det er lagt til en setning som opplyser om dette i dokumentet.</i> <i>Tas til orientering, dette er innarbeidet.</i> <i>Tas til orientering. Dette er tydeliggjort.</i> <i>Tas til orientering, og er oppdatert etter fylkeskommunens råd.</i>

2022-2026, der det også er egne mål for kulturminnevernet. Listen økonomiske støtteordninger i kap. 3.7 må oppdateres. Kommunen bør gi bestemmelser som sikrer at tiltak innenfor hensynssonene blir omsøkt. Dette gjelder både mindre byggearbeider og terrengarbeider. Tilstrekkelig avstand til kulturminnet må vektlegges. Inngrep i terreng og vegetasjon utover vanlig bruk eller skjøtsel bør ikke tillates. Det gjelder lagring, tilrigging, massedeposering og annen bruk av ubebygget areal når dette etter kommunen skjønn vil være i strid med kulturminnets verneverdi. Fylkeskommunen anbefaler at retningslinje 7. om kulturlandskap løftes opp til bestemmelser. I pkt 3. «Riveforbud» står det at enkeltbygg innenfor de nevnte hensynssonene som ikke har verneverdi kan søkes revet. Det kan bli komplisert å håndheve hvis ikke verneverdien innenfor den enkelte hensynssonen er beskrevet nærmere. Mange av disse hensynssonene er såpass små at bestemmelsen om unntak fra riveforbudet lett kan undergrave vernet. Ved revisjon av kommuneplanens arealdel bør kulturminneplanen med hensynssonene innarbeides i den helhetlige arealdelen. Utvalget av arkeologiske kulturminner gjenspeiler mangfoldet av kulturminner i kommunen. Det er ikke usannsynlig at det finnes samiske kulturminner i flere deler av kommunen, spesielt i nord. Plankartet har grå kartbakgrunn. Det ville vært bedre lesbarhet med fargekart, og anbefaler at dette endres. I Østby-området er det registrert jernframstillingsanlegg som ifølge lokale informanter skal ha en østlig (svensk) opprinnelse på 1600-tallet, noe som kan være en teknologi unik for dette området. Jernvinnetypen er ikke nevnt i planen. Fylkeskommunen ønsker å foreta datering(er) av ett eller flere av anleggene for å avklare alder og få mer kunnskap om anleggene er unike eller ikke. Jernframstillingsanleggene bør deretter vurderes å ta inn i kulturminneplanen ved framtidig revidering. De listeførte kirkene Trysil og Tørberget er ikke presentert i planen. Det vil være naturlig å gi disse plass i dokumentet (Det er kun disse to som har status som listeført, det må rettes opp i rammen på s. 70). I plankartet bør listeførte kirker omfattes av hensynssone	<i>Dette er utført.</i> <i>Det er innarbeidet en bestemmelse som omhandler søknadsplikt for alle tiltak innenfor hensynssonene.</i> <i>Retningslinjen er flyttet til bestemmelsene.</i> <i>Det er ikke riktig at de hensynssonene er små, de omfatter kulturmiljøer med flere bygninger. Ikke alle disse er verneverdige. Kommunen har gjort vurderinger tilknyttet bestemmelsen, og følger her ikke fylkeskommunens råd.</i> <i>Det tas til orientering at fylkeskommunen ønsker dette. Dette er noe kommunen vil vurdere i prosessen tilknyttet arealdelen.</i> <i>Tas til orientering.</i> <i>I hht kartforskriften skal bakgrunnskartet i plankart være i grått. Dette kan derfor ikke endres. I temakartene har vi benyttet farger i framstillingene.</i> <i>Tas til orientering.</i> <i>Det er innarbeidet en omtale av kirkene i dokumentet. Vedrørende hensynssoner er begge kirkene omfattet av reguleringsplaner: Trysil kirke er omfattet av områdereguleringsplan Innbygda, og Tørberget kirke av reguleringsplan for Tørberget.</i>
--	---

pbl § 11-8 d) båndlagt etter kulturminneloven. I tillegg bør det avsettes en hensynssone etter pbl § c) for kirkens omgivelser. Pilegrimsleden er omtalt i dokumentet og avmerket på kartet i dokumentet, men ikke som hensynssone i plankartet, ut fra at det er noe usikkerhet i forhold til konkret plassering av leden enkelte steder. Det er et mål at pilegrimsleden skal markeres og sikres med formål eller hensynssone i kommuneplanens arealdel. Kvalitetssikring og kartfesting av pilegrimsleden i arealdelen bør inn som oppgave i handlingsdelen av planen. Urfolk og nasjonale minoriteter er en prioritert satsing, jfr. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Kulturminneplan for Trysil omhandler den skogfinske kulturarven, og viderefører dette arbeidet i handlingsprogrammet. Kommunen bør i tillegg vurdere kartlegging av kulturminner fra andre minoriteter. Fylkeskommunen er glade for at kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø i Trysil snart er klar for vedtak i kommunen. Planen gir befolkningen god innsikt i kommunenes historie og verdier, og vil være nyttig for kommunens utvikling, forvaltning og formidling framover.	<i>Som for andre sammenlignbare objekter, lar vi reguleringsplanene gjelde foran kommunedelplanen.</i> <i>Pilegrimsleden er lagt til i handlingsprogrammet.</i> <i>Kommunen bemerker at det også er omtalt kulturminner som kan være samiske i planen. Videre forholder kulturminneplanen seg til planprogrammet, hvor man har måtte ta et utvalg av hvilke kulturminner denne førstegenerasjons kulturminneplanen skulle omfatte. Flere interessante tema er derfor ikke med, men overlatt til senere revisjoner.</i> <i>Tas til etterretning.</i>
2. <u>Statsforvalteren i Innlandet, 10.03.2025</u> Statsforvalteren mener planen framstår som en solid dokumentasjon på overordna nivå av kommunen sine kulturminneverdier og historien knytta til disse. Planforslaget er omfattende og gir en detaljert og tematisk inndelt beskrivelse av objekter og områder som er viktige for historie og identitet i Trysil. Handlingsprogram for perioden 2025-2029 er ikke veldig detaljert, men gir likevel retning og føring skjøtsel og aktiv bruk. Tiltak for å ta vare på kulturminner og -miljøer kan kreve vurderinger eller saksbehandling etter mange lovverk. Minner om at tilrettelegging i eller nær områder med verdifullt og/eller sårbart naturmangfold skal på høring, og at fløterminner i vassdrag kan kreve samarbeid og tillatelser fra vassdragsmyndigheter.	<i>Tas til orientering.</i> <i>Tas til orientering.</i>
3. <u>Landbruksavdelingen i Trysil kommune, 06.03.2025</u> Objekt F10 jordkjellere, er tilknyttet hensynssone H570_22. Denne hensynssonen ligger feil, og dekker ikke noen av de omtalte jordkjellerne. Merknaden inneholder et kart med forslag om ny avgrensning av hensynssone.	<i>Hensynssonen er tatt ut av plankartet med bakgrunn i usikkerhet omkring avgrensning. Vedlagt kart tar med seg store områder. I stedet er det lagt til et punkt i handlingsprogrammet for å få kartfestet plassering av kjellerne slik at de kan få hensynssone ved neste rullering av plan.</i>

4. Trysil eldreråd Eldrerådet mener kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø er en god oversikt over kulturminner og kulturmiljøer, men ønsker å påpeke at det er færre kulturminner i grendene i forhold til i sentrum.	<i>At det er færre kulturminner i grendene enn i sentrum stemmer for kapittel 8 Bygninger og byggeskikk, men ikke for planen som helhet. Dette vises tydelig i oversiktskart s. 115 i planrapporten. Objekter og bygninger spredt over hele kommunen.</i>
5. Destinasjon Trysil SA, 27.03.2025 Det kunne godt vært skrevet mer om at mange av objektene i planen kan bli viktige bidragsytere for en videre utviklings av Trysil som turistdestinasjon, i tillegg til å konkretisere tiltak i handlingsplanen. Dette er et viktig tiltak for å bygge Trysils omdømme, og et bidrag til å ivareta kulturminnene og interessen for disse. I kap. 3.8 står det "Kommunedelplan for kulturminner har en viktig målsetting å bruke kulturarv som bakgrunn for lokal aktivitet og økt fokus på kulturminnenes verdi i lokalsamfunnets identitet." Dette oppleves som begrensende i forhold til at Trysil er vertskap for betydelig besøk fra norske såvel som utenlandske gjester. Disse burde, i tillegg til lokalbefolkningen, også være målgruppe for tilrettelegging og formidling av kulturarven og kulturminnene. Her ligger ne utviklingsmulighet. Foreslår å avmerke objektene/kulturminnene som formidles gjennom reiselivet i dag (trysil.com) i planen. Ønskelig at alle gamle hus i sentrum blir merket med historiske skilt (på norsk og engelsk) med kort tekst.	<i>Formålene med planen er beskrevet i kap. 2.2. Herunder står det, som riktig påpekt, blant annet at det er et mål om å bruke kulturarven for å bygge lokal identitet. Det ingen motstrid mellom lokal identitet og reiseliv. Heller tvert imot. Dersom man er bevisst et steds unike identitet, kan dette benyttes i reiselivet. Det er det lokale stedets identitet som gjør det ulikt fra andre steder. Videre er dette en kulturminneplan, og det har vært et mål å velge et representativt utvalgt objekt, og formidle disse. Målet har videre vært at rapporten kan brukes videre av både skoler, reiselivet og alle andre som kan dra nytte og videreutvikle innholdet. Ut fra et slikt perspektiv vil det ikke være riktig å rette hele dokumentet mot et reiselivsperspektiv. Det vil derimot være reiselivets oppgave å ta tak i den foreliggende kunnskapen og bruke dette videre.</i> <i>Mange av objektene fra trysil.com ligger inne i kulturminneplanen.</i> <i>Ideen om å sette opp skilt på historiske bygninger for å formidle kunnskap om disse er god. «De historiske blå skiltene» bør vurderes. Dette legges inn i handlingsprogrammet.</i>
6. Engerneset vel Engerneset vel ønsker at deres fløteranlegg ved Engerneset samfunnshus inkluderes i kulturminneplan. Fløteranlegget består av: fløterkoie, Norges minste utedo, smie, båthus med fløterbåt, og er en viktig del av historien og næringslivet. Hele anlegget er samlet og satt opp på dugnad av Engerneset vel.	<i>Fløteranlegget er innarbeidet i planen., kap. 6.</i>
7. Anders Nyhuus, 27.03.2025 Kulturminneplanen omtaler jernvinna på Frostnes. Rundt denne finnes en rekke andre kulturminner som Nyhuus mener bør være med i planen da kulturminnene sammen utgjør en helhet og sammen forteller historien. Omfanget produksjonen har hatt i dette området, har satt sitt preg på skogen, og slik sett utgjort det første «skogbruk» i Trysil. Skogen her representerte langt mer enn «bare» jaktmarker og hustømmer: det var energiråvaren til protoindustriell jernproduksjon.	<i>Det innarbeides en omarbeidelse av teksten tilknyttet jernvinna.</i>

Jernvinna har nødvendigvis måtte bli ledsaget av teknologi for hogst og transport av skog i forbindelse med kullproduksjonen. Grotøybrua bør inn som eget objekt under samferdsel. Brua har en spesiell historie, og er blant Trysil eldste i sitt slag, dog ikke med hele sin historie i Trysil da den ble bygget i 1903 som Imsbrua i Østerdalen. Her stod den fram til 1939. I 1942 var den på plass der den står i dag. Kirkeloven ble opphevet i 2020, og erstattes av Trossamfunnsloven. Planen må oppdateres iht til dette. Dette gjelder både i omtalene av viktige begreper, ansvarsfordeling og økonomiske støtteordninger. Påpeker feil i omtale av T2 Storhådammen i Varåa, og B9 Prestegården Innbygda. Dette må rettes. I faktaboks om Krigsminner finnes refleksjoner som bør oppdateres/endres. Verden har endret seg siden dette ble skrevet i 2018.	<i>Grotøybrua tas inn som et nytt objekt, kap. 10.</i> <i>Oppdateringer tilknyttet endringer av kirkeloven/trossamfunnsloven utføres.</i> <i>Feil tilknytta T2 og B9 er rettet.</i> <i>Det er gjort en oppdateringer i faktaboks tilknytta krigsminner.</i>
8. <u>Sven Pettersen, datert 28.03.2025</u> Det bemerkes at forslag til ny kulturmiljølov foreligger, og at den vil påvirke de kommunale høringsutkastene. Tempoet i planarbeidet er kritikkverdig. I løpet av denne ventetiden, fra 2019 til d.d. har flere kulturminner blitt endret, forfalt og dårlig ivaretatt så vel av eiere som det offentlige. Planen er for sentrumsfokuset og da kun av bygningsvern, med lite fokus på «sosiotechniske» materiell og immaterielle kombinasjonsmuligheter i vern, attraksjon og menneskelig/sosiale relasjoner. Grendekulturens ressurser, både materielt og immaterielt, burde vært mer fokusert og kartlagt. Småårsfolkets kultur(er), småbrukerkultur, arbeiderkultur, barne- og ungdomskultur burde hatt sterkere fokus. Likeså svensk/norsk kultur/minner. Krigshistorien for Trysil burde ha en sammenhengende oversikt/kart/historie fra alle krigene. Bygningsvernet (allmenne/brukshus) i grendene/ødegarder bør mangfoldiggjøres. Tekniske hus (kverner, vannsager, smier, vognskjul, bryggerhus, pannhus, kjølebu, ute-løer, skåler, skogskoier, mm laget av «tryslingen» burde	<i>Det medfører riktighet at det har kommet et forslag til ny kulturmiljølov, som nå er ute på høring. Etter høring kan det bli endringer vi ikke kjenner omfanget av, før endelig lovproposisjon sendes Stortinget. Dette vil ta noe tid.</i> <i>Eksisterende kulturminnelov fra 1978 gjelder fram til ny lov er vedtatt, og vi forholder oss derfor til denne.</i> <i>Vi er enige i at prosessen har tatt lang tid, og årsaken til dette er forklart i dokumentene.</i> <i>Objekter omtalt i planen er spredt i hele kommunen, jfr. kart s. 115, og er av ulik karakter. De ulike kapitlene omhandler mange ulike tema, også tema og objekter som innspillhaver mener burde være med i planen. I og med at dette er en førstegenerasjons plan, måtte man innledningsvis ta noen valg om hva den skulle inneholde for å lage realistiske målsettinger slik at man skulle komme i mål innenfor de rammene som var gitt. Immaterielle kulturminner ble dessverre ikke med som tema denne gangen.</i>

vært hensynslagt. Her er det også viktig både å skille og integrere hva som er trysilkultur og/eller skogfinne/svensk kultur, og innført kultur /byggeskikk. Støa Kanal må i sin helhet få hensynsone som strekkes minst 30-100 m ut fra kanalbreddene (masse-tipper og stier). Kanalanlegget på både norsk og svensk, side samt lensefestene med «diktaler» i Ljøraelva, alle stier og bruksveger i hele Kanal-området må med. Likeså Lövåsdammen/Nårdammen/Sagmodammen/Bolagssaga med innretninger (1750). Folkets Hus Skåret har historisk kontekst tilknyttet Ljørdalskonflikten, og bør vernes og få hensynssone. Slaget i Bjønnåsen er en av flere betydningsfulle sosiale kamper og milepeler i Norges historie. I dagens samfunn var konflikten i Skåret/Ljørdalen/Støa en av hovedårsakene til at vi i dag har et trepartssamarbeid (LO/NHO og myndighetene) for ordnede lønns og arbeidsvilkår og stabilitet i et solidarisk velferdssamfunn. Mange bruker i dag den Nordiske modellen i sine lands velferdspolitik. Denne historisk politiske hendelsen på både godt og vondt, bør bli et besøksobjekt i reiselivs- og forskningssammenheng. Unikt er/var det også at konfliktens motpart var et svensk bolag som skapte mellomnasjonale komplikasjoner. Utvalgte objekter/subjekter/kulturminner/kulturmiljø må tilrettelegges universalt tilgjengelig. Med reiseliv som hovednæring må nåværende og fremtidige kulturminner være godt og forsvarlig tilgjengelige. Viser til sine forslag til Kulturminneplanen i 2019, der han foreslo at Trysil kommune burde ha noen spesielle og unike kulturminner. Disse var: Kongeparken, Trysil bygdetun, Støa kanal, Ljørdalskonflikten. Foreslår at kommunen pålegger grendeutvalgene å utarbeide lokale kulturminneplaner.	<i>Vedrørende Støa kanal er det ikke ønskelig å legge hensynssoner på så store områder som foreslått. Kommunen har heller ikke anledning til å legge hensynssone på arealer utenfor kommunens grenser.</i> <i>Folkets Hus Skåret legges inn som nytt objekt i kulturminneplanen, kap. 11, og Ljørdalskonflikten omtales i tilknytning til dette. Bygningen får ikke hensynssone i denne omgang. Til dette er kunnskapsgrunnlaget i skrivende stund for svakt om selve bygningen.</i> <i>Universell utforming er en del av det som blir omtalt i planen; først i kap. 3.8, så i retningslinje 11 s. 20.</i> <i>Både Kongeparken, Støa kanal, og nå Ljørdalskonflikten er med i kulturminneplanen. Trysil bygdetun er et museum, og det er tatt et generelt valg om at museum ikke inkluderes i planen.</i> <i>Dette har kommunen ikke myndighet til.</i>
9. Håkon Bakken Næringsaktivitet på Holmen, objekt F9, er nå skogbruk, da det tidligere småbrukstunet er blitt fritidseiendom. Fiske i Tørbergsjøen har vært matauk i tidligere tider, nå kun som fritidssysse. Jordbruksarealet på vestre del av Holmen (nord og sør for tunet) ble tilplantet med skog tidlig på 1980-tallet. Inntil da var det produksjon av gress/høy og poteter. Litt tidligere var det også jordbruksproduksjon på østre del av Holmen. Også andre eiere på Holmen hadde jordbruksdrift på den tid.	<i>Hensynssonen ved gravplassen reduseres til å kun omfatte denne.</i>

Finnes tradisjon med midlertidige gravplasser er godt dokumentert, og sagnet sier at en kvinne har vært (midlertidig) gravlagt på Holmen. Dette er uansett et interessant kulturhistorisk minne. Det foreslås hensynssone på hele Holmen, noe Bakken ikke mener er hensiktsmessig. Holmen har hatt, og har, ulik næringsaktivitet som ikke forstyrrer gravplassen. Frykter for begrensninger for annen aktivitet med en slik vid hensynssone. Er imidlertid positiv til at gravplassen får et punktvern. Denne ligger ikke på det høyeste punktet på Holmen, men noe sørover ved en sten kalt «Kerringsten».	
10. <u>Erik Johan Hildrum</u> Presisering til objekt L11 Livollen seter. Beskrivelsen er noe utdatert i forhold hvordan det er i dag. Det er ingen setre igjen som driftes, og det er heller ingen seterturisme. Det er kun en besetning med ammeku som har gått på beite i og omkring Livollen de siste årene. Det er hverken sau eller hest på beite på Livollen. Det er ikke nydyrket noe der for 5 år siden.	<i>Teksten er oppdatert iht innspill.</i>